

Kalle Jonasson

Talets vär(l)dkropp

OM KROPPEN I RÖRELSE SOM POSTHUMANISTISKT UNDERSÖKNINGSINSTRUMENT

Det är svårt att veta vad man ska säga. Oh, jag fick stanna. Det här projektet är ju lite vådligt, för det hänger ju på att jag ska säga saker. Om jag inte säger saker, har jag misslyckats då? Är det en falsifierad hypotes? Oh, det här är skönt. Wow, hoho, det [flämt] känns liksom dumt å prata på något sätt. Man blir... Det blir... Man blir väldigt trött av att prata. (160328)

FLASKPOSTHUMANISM

Den antike demagogen Demosthenes hade tre olika tekniker för att få en starkare och mer uthållig röst (och detta med syfte att stärka upp sina retoriska utläggningar i den atenska politiken): recitera tal med munnen full av småsten; recitera tal medan han sprang; recitera tal ståendes på stranden för att försöka överrösta vågorna. Min ansats i det föreliggande är att kasta om komponenterna i denna retoriska sprängskiss. Stenarna ligger i mitt fall så att de kan möta både vågor och löpsteg i form av vågbrytare. Talet reciterar inte något förutbestämt, utan bestäms av omgivningen som kroppen för tillfället är en del av. Istället för att överrösta omgivningen försöker jag höra på dess berättelse, något som knyter an till en vidgad bemärkelse av politik – en som inte bara rör människan.

Politik omfattar enligt den så kallade posthumanismen annat än mänskliga förehavanden. På så vis menar den franske vetenskapssociologen Bruno Latour att vi borde tala om en "kosmopolitik" (Latour 1999) eller om ett "sakernas parlament" (Latour 1993). Människan kan inte längre – som en annan antik retoriker, Protagoras, menade – förstås som "alltings mått". Humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning måste undersöka alla små detaljer runtomkring för att förstå hur kollektiv är sammansatta, även när det är själva "människan" som står i fokus för undersökningen. Med en avstavningshomografi

skulle denna förflyttning av fokus kunna symboliseras av den inte obetydliga skillnaden mellan "alltings mått" och "allting smått". Latour (2004) hyllar också den fornnordiska traditionen att avgöra sakers tillstånd vid "alltinget", vilket av en händelse också var en samling vid stenar.

Det är kanske denna världstillvändhet inom posthumanistisk forskning som gör vatten till ett vanligt retoriskt demonstrationsmaterial för dess utövare (Barad 2007; Ceder 2015; Bergstedt 2016). Filosofen Peter Sloterdijk menar att vår samhörighet med detta element är grundläggande, men ouppmärksam. Inte minst med tanke på att vi blir till som människor omhuldade av fostervatten. Sloterdijks förslag är sålunda att vi ska sluta betrakta oss som monoelementära. Elementet vatten bör betraktas som någonting centralt i det mänskliga väsendet. Detta kallar han amfibisk antropologi och enligt den skiftar människor element.

The human being is a moving animal which longs to change elements and to go somewhere else. It is an ontological amphibian. As such, it never sticks to just one environment (eg earth, the mainland) but experiences a profound involvement with other environments as well. (ten Bos 2009:74)

Vatten torde attrahera "post"-tänkare på grund av dess flödande och skiftande kvaliteter, vilka aktualiserar centrala teoretiska begrepp för denna tradition såsom "process" och "icke-statisk" (Deleuze & Guattari 1987; Serres & Latour 1995). Vattnets gränslöshet torde också spela in: det vägrar se streckade linjer på kartor som visar var territorier börjar som anvisningar för var det ska hålla sig. Vattnet verkar berätta att allting är i vardande och därmed svårt att säga något slutgiltigt om. Värld och verklighet skulle kunna sägas vara föremål för "en oriktad rörelse" (se Bergstedt, detta nummer). Intresset inom post-traditioner är ofta just att möjliggöra för förändring och komplexa identiteter. När man inom posthumanismen talar om "diffraktion", det vill säga de komplicerade mönster som uppstår när en kraft bryts av ett motstånd, används ibland bilden av hur vattenvågor bryts av stenar (Bergstedt 2016). Och visst är en böljande dyning praktfull. Frågan är dock om sådana meddelanden någonsin kommer fram för att göra själva den skillnad de kopierats från vattnets rörelser för att ge upphov till. Precis som med flaskpost är risken alltid att försändelsen inte kommer fram, att bläcket rinner bort eller att pappret luckras upp.

Filosofen Ian Bogost (2010) menar att mycket av den processororienterade filosofi som kommer i kölvattnet av "post"-fäderna Alfred North Whitehead och Gilles Deleuze faller in under det han kallar för "brandslangsmetafysik". Vattnets samtidigt flyktiga och iögonfallande yta trollbinder sina betraktare till den grad att de missar själva brandslangens (vilket är Bogosts metafor för de mekanismer som skapar det överdådiga flödet). Ett exempel på detta skulle kunna vara Ian Buchanan. Utan att på något sätt förringa Buchanans gärning, som i sanning är omfattande, får han som Deleuzekännare anses förvalta ett processfilosofiskt arv. En nyligen publicerad essä (Buchanan 2014) ger prov på denna "brandslangsmetafysik". I essän från antologin *Ephemeral Coast, S. Wales*

(Jeffery 2014), i vilken konstnärer avbildar Wales sydliga kustlinje, inleder Buchanan följdriktigt genom att referera till ”The coastline – the space between the ocean and the land – is both a barrier and an invitation to go beyond the land’s edge and enter an otherly realm” (Buchanan 2014:58). Men sen tar det slut. På det första ska det ske, och redan på det andra smäller det! Till skillnad från kustkonstverken i boken är resten av Buchanans essä ett mediterande över flödet av glittrande, sprakande vatten (flyktigt, stabilt, slukande, omslutande, etc.). Inget land i sikte. Är det språket och dess flödighet som spökar här? Anledningen till att Buchanan plurrar kan vara såväl detta elements aldrig sinande tjuskraft som den förmenta affiniteten mellan vatten och språk. Kanske är det också svårt, även för den flerelementäre, att stå på gränsen mellan de olika sfärerna.

Att vi är obenägna att erkänna oss som amfibier (ten Bos 2009) torde medföra att det är svårt att balansera på gränsen mellan elementen. Vad finns det egentligen för mänskliga amfibiska aktiviteter? Vågsurfing kan nämnas här då den, i större utsträckning än till exempel bad och simning, är beroende av själva mötet mellan hav och land. Brännings och revs förhållande till vindriktning och strömmar är avgörande för att rätt förutsättningar för denna rörelsekultur skall kunna uppstå. En förändring på land kan få vågorna att sina. En föreslagen vågbrytare i skånska Mölles Hamn har på så vis under ett drygt decennium varit föremål för konflikt mellan surfare och annat hamnfolk. Sådana frågor tillhör den posthumanistiska politiska debatten.

Gränsen mellan land och vatten såsom träsk, myrar och deltan är, enligt kulturgeografen Kuntala Lahiri-Dutt (2014), platser som vittnar om två saker: 1) jordens och fastlandets primat inom disciplinen geografi och 2) naturens och kulturens oupplösliga sammanflätning (snarare än tudelning). Denna slutsats drar hon utifrån sina studier av deltaområdet i Bengalen och de fluktuerande associationer som där bildats mellan koloniala, territoriella, geografiska och hydrauliska strömningar. Mötet mellan natur och kultur är därtill en av de viktigaste teoretiska knutpunkterna inom posthumanism, vilket nyckelbegreppet ”naturkultur” (Barad 2007; Haraway 2008; Latour 1993) vittnar om. Men det är inte alltid så lätt att omsätta posthumanistisk teori i praktiken. Att mynta, skriva och säga begreppen är sin sak. Att ge röst åt det som inte räknas till det mänskliga är inte gjort i en handvändning, med mindre än att man blir ett slags objektens buktalare (Watkin 2015). Att förlägga en studie till området mellan hav och land skulle därför kunna vara ett sätt att verka i enlighet med både amfibisk antropologi och posthumanism.

VÅGBRYTARE

För detta ändamål har jag valt ut vågbrytare som, det den poststrukturalistiskt orienterade kulturgeografen Jonathan Murdoch (2006:97) kallar, ”strategisk utkiksplats”. Han menar att vi måste finna sådana för att kunna överblicka den stökiga verklighetens knutpunkter. Givet sin position i limbo mellan hav och land skulle vågbrytare kunna räknas som en sådan plats. Det rent materiella mötet mellan dessa element är svårt att skilja från det symboliska mötet mellan natur och kultur. Grovt huggna i inlandets stenbrott fraktas

vågbrytarnas bumlingar till kusten: kulturella för att de behandlats av människor; naturliga för att de talar ett språk som vågorna förstår. Snedstreckat mellan natur/kultur har väl aldrig varit mer klumpigt utfört; som om ett litet barn hade tecknat kustlinjen. Men kan det bli mer än en metafor för utbyte mellan natur och kultur att ställa sig på en samling stenar vid vattenbrynet? Christopher Watkin (2015) menar att Michel Serres löser övergången mellan dessa poler genom det retoriska greppet *metonym* (”Vågbrytare är en del av gränsen mellan natur och kultur och därmed representativ för relationen mellan dessa poler”), snarare än *metafor* (”vatten är process; land är statiskt”). Om mitt empiriska bidrag rör sig om och på vågbrytare, samt prövar detta lokus som en möjlig metodologisk resurs, är det just gränsen mellan natur och kultur som är brytpunkten i den teoretiska diskussion jag vill ansluta mig till. Detta har varit mitt fokus sedan jag började forska om relationen mellan *människa* och *material/ting* i olika rörelsekulturer (Jonasson 2010, 2011, 2013, 2014, 2015, 2016).

Foto: Kalle Jonasson

Men vad menar vi med människa? Det är inte helt tydligt hur man ens ska börja diskutera en sådan fråga. I mitt fall utgår jag från att *fri vilja* och *intentioner*, d.v.s. kvaliteter hos ett *subjekt*, är något som vanligtvis hålls för att vara typiskt mänskligt. Självklart springer jag av fri vilja nere på stenarna med intentionen att kunna etablera en fruktbar diskussion. Denna mänskliga utgångspunkt kan jag inte komma ifrån. Men vågbrytarnas ojämnheter och det korta beslutsspann som varje hopp mellan klipporna kräver, gör att jag tillfälligt hamnar i ett tillstånd där sådana subjektskvaliteter kan sättas ur spel. Det är reflexer och muskelminne snarare än avsikt som gör att jag klarar av att färdas helskodd genom detta landskap.

I ett större perspektiv har min presentation och studie att göra med hållbarhet. Det finns de som menar att uppdelningen mellan subjekt och objekt är menlig för människan och jorden som helhet (Watkin 2015). Att konstruera och hitta kopplingar mellan natur och kultur är att utmana denna uppdelning. Att lämna idén om människan som subjekt och världen som objekt skulle alltså förenklat kunna ses som ett slags epistemologisk och ontologisk dimension av hållbar utveckling. Politiken gör sig alltså gällande även bortom mänskliga grupperingar. Vågbrytarbråket mellan surfare och hamnfolk i Mölle är ett exempel på detta.

Denna studie beskriver relationerna mellan natur/kultur och subjekt/objekt genom att diskutera samröret mellan *rörelse* och *tanke*. Inom kontinentalfilosofin finns det en strömning som använder sportsituationer som bevisföring i sina allmänna argument om allt från subjekt och samhälle till tidsanda (Deleuze 1995; Serres 2007). Tesen i föreliggande undersökning är en invertering av detta: Om den mänskliga kroppens rörelser, jämte tankeverksamhet och logisk slutledning, kan anses vara avsevärda filosofiska resurser, borde man, omvänt, kunna skapa filosofi genom att röra sig.

Idrottshistorikern och surfaren Douglas Booth (2012) är ute efter något liknande när han teoretiserar den förspråkliga, affektiva, kroppens reaktioner på omgivningen, vilket i hans fall rör sig om olika vågsurfingställen i Australien. Han menar att vi sällan får se denna typ av utsagor på grund av deras flyktighet. Men medan hans fokus är idrottskontexten, är mitt omgivningen, d.v.s. att låta posthumana röster göras hörda (oavsett deras betydelse för hälsa, upplevelse, eller vilka andra mål som nu kan tänkas vara kopplade till idrott). För detta experiments vidkommande är en surfande idrottsforskare intresserad av förspråkighet, samt kroppsliga och affektiva reaktioner tillräckligt nära det jag förstår som en amfibisk antropolog. Men kan man komma ännu närmare själva det tillfälle när språket uppstår? När den förspråkliga kroppen får omgivningen "berättad" för sig (med vilket jag här avser att förflytta sig genom ett landskap).

När jag själv använder posthumanistiska perspektiv får jag ibland en känsla av att jag inte kommer förbi själva benämningen av de olika begreppen (som alla beskriver hur det sociala består av mer än människor). För att denna tidskriftsartikel ska kunna uppstå krävs det (förutom författare och redaktörer) datorer, skrivbord, tangentbord, kretskort, mjukvara, e-post, alfabet, kaffe, högre utbildning, överskridna deadlines, etc. Allt det nämnda är tvivelsutan en del av det som är. Men sedan då? Att bara räkna upp listor av saker gör ingen skillnad i sig. Ian Bogost (2012) kallar denna retoriska akt för "Latour-litania" efter den franske vetenskapsociologen Bruno Latour (1993, 1999, 2004) som skrivit spaltmeter om tingens agens, d.v.s. sakers oväntade förmåga att agera i, påverka och konstituera denna värld. Frågan om det posthumanistiska anspråket att närma sig världen kan uppnås om vi som teoretiker främst förlitar oss på detta grepp. En Latour-Litania är ungefär som en inköpslista – bara för att man skriver ner varor på ett papper hamnar de inte i kylskåpet. En annan tendens i Latour-litania är att människan utesluts. Det kan väl inte vara meningen? Att ha varit "mänskliga subjekt" i några århundraden är en del av

vår historia, oavsett om den berättelsen är slut eller inte. Och pratar man kanske inte inom posthumanismen om "naturkulturer"? (Alltså heterogena sammansättningar av folk och få, saker och ting.) Att ta detta på allvar borde innebära att även det mänskliga och dess kulturyttringar får vara en del av den posthumana berättelsen om en gemensam värld.

Posthumanismen avser föra en diskussion som vill öppna för världen att vara något annat än det vi, "de moderna" (människorna) (Latour, 1993), säger att den är. Det vi projicerar på den och läser in i den är berättelser som potentiellt överröstar vad den själv har att säga. Också i laboratorier gör forskare sig till talesmän för de stumma objekten och substanserna. Kan vi göra på något annat vis, eller är vi för evigt dömda till det mänskliga perspektivet? Är detta anspråk på att fullödigt ge röst åt "det andra" någonting annat än fåfängt och dömt att misslyckas?

Denna studie syftar till att diskutera hur kroppen som undersökningsinstrument i posthumanistisk forskning kan bidra till att balansera vissa problem som identifierats inom denna teoribildning. Dessa problem är av såväl epistemologisk och ontologisk, som etisk och retorisk karaktär. Följande frågeställningar är vägledande för studien: Hur kan man ge röst åt det icke-mänskliga? Vilken är kroppens roll i detta röstgivande? Hur kan man förstå en människa i rörelse som ett undersökningsinstrument? Vad kännetecknar de yttranden som kommer från en människa i rörelse? Hur kan man tona ner människan som allena rådande subjekt med tolkningsföreträde på hur världen kan förstås och beskrivas utan att helt radera henne från redogörelsen?

"DEN STORA BERÄTTELSEN" OCH EN NY ICKE-ANTROPOCENTRISK HUMANISM

Enligt den franske filosofen Michel Serres är människans berättelse blott en förgrening av naturens egen stora berättelse, *Le Grand Recit*. Detta innebär att vi inte kan undvika att vara talesmän för naturen och universum (Watkin 2015). "Men den stora berättelsen handlar inte om naturen, vilket vore ett tydligt mänskligt perspektiv, utan är istället berättad av naturen" (Watkin 2015:174, min översättning). Världen väntar inte stumt på mänsklighetens ankomst för att berätta sin historia; "saker talar för sig själva och återger performativt sina autobiografier" (Watkin 2015:175, min översättning). Serres etablerar begreppet "ekonarrativ" som en beteckning för det han gör när han ansluter sig till den Stora Berättelsen (om människans, kolbaserade formers, planeters, och universums födelse). Denna "retrospektiva" behandling av förloppet gör att Berättelsen framstår som mer linjär än vad den egentligen är; i själva verket är Berättelsen "prospektiv" till sin karaktär (Watkin 2015:183), vilket bl.a. innebär att den ej är bestämd på förhand. Serres ekonarrativ kan, enligt Christopher Watkin (2015:171), förstås som grunden till en "ny icke-antropocentrisk humanism". Det är ett sådant närmande som jag använder mig av i denna studie. Det handlar inte om att härma naturen, alltså det Tim Morton (2007) kallar "ekomimesis", utan om det som Watkin kallar "ekomethexis":

Before any act of ecomimesis, and as its condition of possibility, there is an irreducible and non-binary participation of the 'subject' and 'language' in the world they conspire to imitate.

Ecomimesis always comes to the party second, behind a more fundamental ecomethesis: I participate in (am a part of) the world before I imitate it, and my language participates in the rhythms and calls of the 'natural' world before it can ever be set against them. (Watkin 2015:177)

Methesis är ursprungligen ett teaterbegrepp som betecknar när till exempel den s.k. ”fjärde väggen” (alltså avgränsningen mellan scenen och auditoriet) rivs och publiken börjar delta i pjäsen. Watkin skiljer mellan dessa två, alltså ekomimesis och ekomethesis, som helt olika sorters ”naturskrivande”. Den första skrivs enligt honom alltid av och för människor och kan antingen vara *svag* eller *stark*. Ekomimesis är svag ”närlöst skrivandet frammanar en omgivning” (Watkin 2015:176, min översättning) och stark när den ”påstår sig kunna frammana skrivandets här och nu” (Watkin 2015:176, min översättning). Men dessa båda sker som sagt efter ekomethesis, vilken kan förläna oss en ekonarrativ identitet som i sin tur kan göra oss rustade för att möta och beskriva situationer som ”överskrider de mänskliga och kulturella världarnas snäva gränser” (Watkin 2015:171). Därmed kan ekonarrativitet vara ett svar på hur vi ska lära oss av med vår antropocentriska (människocentrerade) världssyn till förmån för en ”geocentrisk” (som sätter världen i fokus) dito.

Men är det mänskliga subjektet en del av den Stora Berättelsen då? Ja, om än bara ”en tyst viskning i kakafonin som världens väsen ger upphov till i sina informationsutbyten”, vilket inte på något sätt ”ger det någon kvalitativt privilegierad status” (Watkin 2015:176, min översättning). Men behöver inte den Stora Berättelsen ”berättas genom mänsklig undersökning och med människospråk” (Watkin 2015:174, min översättning)?

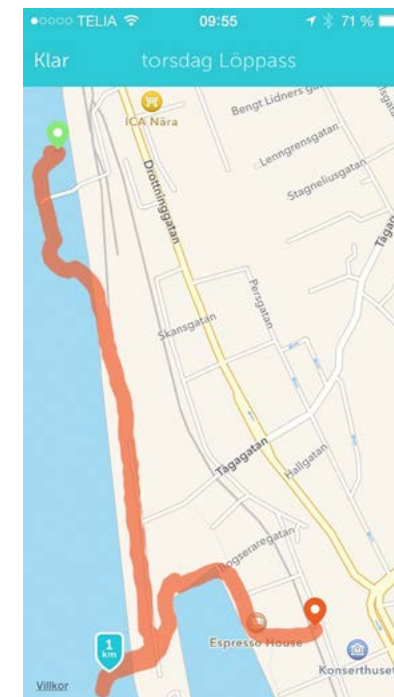
And it is still therefore a story told by humans and for humans, which happens to ventriloquize the non-human, isn't it? The answer to those questions is 'no', for the objection which they voice assumes that human language emerges *ex nihilo* in the Story, which Serres contests. (Watkin 2015:174)

Språket i sig är redan präglad på ”rytmerna och bruset i den naturliga världen” (Watkin 2015:171) som det kommer från. Berättelsen är igång och behöver inga mänskliga buktalare för att fortskrida. Men om man gjorde just det, buktalade, skulle man då kunna locka omgivningen att yttra sig?

Det finns en typ av etnografi som kallas ”suggestiv” (Ellis & Bochner 2006), vilket är ett slags autoetnografi, d.v.s. genomförd med forskaren själv i förgrunden. I en studie (Jonasson 2014) om tävlingsmomentet i motionsidrott använde jag detta perspektiv, kombinerat med ansatsen att ha min egen kropp som undersökningsinstrument för att frammana situationerna från bordtennismatcherna som jag själv deltog i. Via minnesanteckningar återskapade jag sedan matcherna så livligt jag kunde. Men räckte det?

Att bara härma världen i skrift gör att man tillfälligt upprättar dualismen ”insida (subjektets erfarenheter)/utsida (den subjektlösa världen)” (Watkin 2015:177, min översättning). Denna uppdelning kräver, om än aldrig så lite, inte bara en tudelning, utan en tredelning ”mellan imitatören, imitationen och det imiterade” (Watkin 2015:177, min översättning),

d.v.s. mellan subjekt, text och objekt. Då missar man att förnimma den ekomethesis som redan ägt rum. Följaktligen skulle det hypotetiskt kunna innebära att man var mer benägen att registrera sin ekomethesis om man förflyttade sig, talandes, i en omgivning (vilken som helst) och i fallet för löpning på vågbrytare att kunna ge röst åt det posthumana utan att fastna i fågringen från ett flödande vatten (det som ovan beskrivits som flaskposthumanism). Att springa på vågbrytare – i sig ett flerelementärt begrepp – torde med andra ord vara en passande operationalisering om man avser undersöka människan som en ontologisk amfibie (ten Bos 2009).

Skärmbild, Kalle Jonasson

Vid tre tillfällen i månadsskiftet mars-april 2016 sprang jag olika sträckningar längs med Helsingborgs nordliga kustlinje, med vilket här avses sträckan mellan Småbåtshamnen i centrum och Pålshöjden i norr. Under tiden jag sprang spelade jag in mitt tal med hjälp av ett headset kopplat till en smartphone. Alla gångerna dokumenterades med mikrofon, medan det sista passet också filmades. Längden på inspelningarna var mellan 4-15 minuter. Det inspelade materialet transkriberades sedan. Några pass spelade jag in med applikationen *Runkeeper*, mest för att få kartbilder av mina turer och rutter. Vid andra tillfällen besökte jag vågbrytarna för att fotografera sådant som jag hade talat om dagarna innan, eller omgivningar som på något sätt markant påverkat min förflyttning. Jag fotograferade även mig själv hemma för att dokumentera sådant som kroppsställningar eller olika förbättringar i hur headsetet skulle sitta för bästa inspelning.

Vidare förde jag minnesanteckningar som innehöll sådant som jag kom att tänka på när jag transkriberade inspelningarna. Experimentet gick som sagt ut på att jag skulle försöka prata medan jag sprang. På så vis avsåg jag försöka nå ett läge där talet skulle översätta kroppens rörelse i omgivningen för att få det posthumana att tala. För att avgöra om så skedde analyserades det transkriberade materialet med hjälp av begreppen från Watkins (2015) diskussion om Serres ekonarrativ. I redovisningen av materialet har jag i enlighet med god forskningssed valt att ta bort känsliga uppgifter om personer och platser som dyker upp i mina associationer. Det kan röra sig om människor som har gått bort, företag som gått i konkurs eller dylikt. Om dessa säger något i förhållande till syftet med studien är det väl att staden, i vilken jag bott större delen av mitt liv, och dess symboliska betydelse för mig gör sig påmind emellanåt (d.v.s. gör sin röst hörd). Något annat vore konstigt, men det aktualiserar ändå frågan om vad som kommit ut av studien om den hade genomförts på en annan plats än den som jag ser som mitt hem. Emellanåt refererade jag i mitt tal till olika begrepp som jag arbetat med i tidigare studier (Jonasson 2010, 2011, 2013, 2014, 2015, 2016). Dessa har jag belagt med referens i utdragen och försett med hakklamrar. Andra hakklamrar i utdragen kan röra sig om kommentarer till hur jag rör mig vid yttrandetillfället samt om jag flämtar eller dylikt.

JÄKTETS RÖST

Att springa och tala samtidigt är ansträngande. I detta avsnitt kommer jag att diskutera vad jag talade om och hur jag talade. Dessutom kommer jag att tolka det med hjälp av de teoretiska begreppen för att försöka uppnå syftet med studien: att ge röst åt det posthumana. Min röst hörs nästan hela tiden under inspelningarna – om man med röst menar ljudvågorna som kommer från stämbandsvibrationerna som skapats av luftens passage in i och ut ur lungorna. Beskrivningen av omgivningen är ett centralt tema i inspelningarna. När jag är på klipporna är blicken vänd nedåt och då kan jag inte beskriva människor som passerar, utan uppehåller mig vid hur stenarna ser ut (flata, runda, stora, små, röda, mörka, blöta, fulla med tång, etc.), hur de känns (hala, ojämna, lösa, lätta att springa på), vad de påminner mig om (Rocky Mountains, Dimmiga Bergen, raukar, månlandskap), vad jag känner mig som (Gasell, Klippget, PewDiePie), samt hur jag upplever min förflyttning (iberisk dans, trillande och pillande, tippetappe-steg, små nätta steg, steppande, språkresediskodansande). Utdragen från materialet kommer att sorteras in under tre underrubriker som beskriver omgivningens effekter på människans förflyttning och tal: *Subjektet*, *Projektet*, och *Interjektet*.

SUBJEKTET

Mitt subjekts röst är en lika frekvent som ihärdig deltagare i studien. Kanske framförallt när jag inte är på vågbrytarna. Då beskriver jag de människor jag passerar. Dessa reflektioner säger mycket om den samhällsgrupp jag tillhör. Till exempel kallar jag män med tajta lycrakläder på tävlingscyklar nedsättande för "Mamils" (middle-aged men in lycra), medan jag kvittrar glatt när en muslimsk kvinna på Christianicykel passerar. Detta försvinner på klipporna. Men hur ska man avgöra när det är någonting annat än subjektet som talar? Rör det sig då inte bara om en för snäv definition av subjektet?

Grymt svettig [mässkrin] om huvudet också [flämtar]. Ni hör ju att vi fortfarande är vid vattnet. Måsarna ger skri som i någon monokrom 80talsballad. Och när jag menar monokrom då tänker jag på de här molnen som passerar förbi i, supersnabbt, i, fan heter den, Rumble baby, något sånt där, med han, inte, Mickey Rourke, var det det? Eller var det, eh, någon annan? Jag kan inte komma ihåg vem det var. Typ Nicolas Cage, eller nåt sånt där. (160328)

Adressen för uttalandet är en tänkt publik som dessutom antas ha kunskaper om amerikanska filmer från 1900talet (vilket jag uppenbarligen inte har). Den cineastiska kopplingen och uppmålandet av bilder är ett annat exempel på att vi har att göra med en berättarservice för en imaginär lyssnare. Men samtidigt är jag receptiv för omgivningen i det att det är mässskriken som föder fram associationerna som följer på bästa stimulus-respons-manér. (Finns det någon en koppling mellan behaviorism och posthumanism som vi behöver prata mer om?) Subjektsrösten kommer sig av, menar jag, att jag för tillbaka omgivningens röst (måsarnas) till ett narrativ explicit riktad till människor. Förfarandet att påstå sig kunna frammana skrivandets här och nu är vad som skulle kunna kallas en stark ekomimesis (Watkin 2015:176). Att berätta för någon om ett naturligt skeende i realtid är, precis som när man skriver med samma mål, präglad av "den ekomimetiska prosans falska omedelbarhet" (Watkin 2015:178, min översättning).

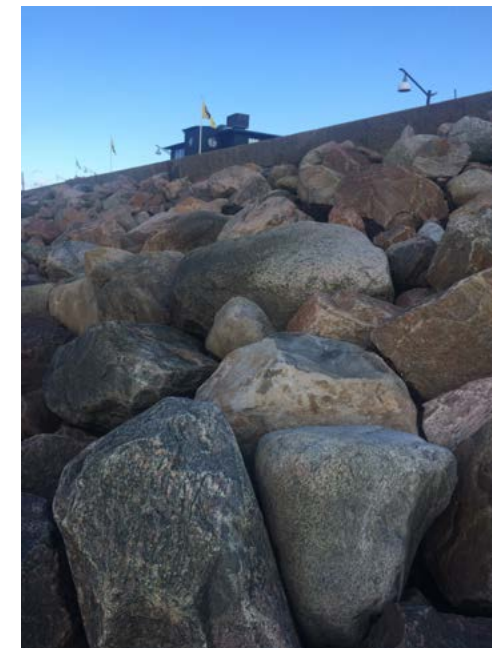

Foto: Kalle Jonasson

Därtill förlitade jag mig blint på inspelningens exakthet, vilket långt ifrån alltid var fallet. Snarare gjorde jag mig, i och med headsetet, döv för omgivningen. Detta hördes till exempel när kraftiga vindpustar fick det att dallra i mikrofonen – brus som gick mig helt förbi vid själva tillfällena. Till saken hör att jag vid tiden för uttalandet om

monokroma måsars skri hade lämnat vågbrytarna och fortsatte prata av bara farten. Som om naturmaskineriet/-sceneriet skulle fortsätta pumpa ut sin oförställda berättelse med mig som buktalare.

Men det var ju också den typen av stilistik som de hade i Oscar Zias Melodifestivalenlåt, Human. Human, ja, precis! ”If you think you’re human, you better think again”. [Sniff]. Så är det [Andas häftigt några sekunder]. Den här svettiga luggen och det plågade ansiktet, och sen så molnen i bakgrunden. Och i Daniel Norbergs variant så är det the nonhuman... Så ger han gestalt åt ljudeffekterna i Oscar Zias låt genom att visa en silhuett av en Schäfer eller Dobermann som vill gå ut. Och att det var faktiskt det som plågade Oscar Zia ursprungligen. Att det är en börda att vara en människa; för det omhändertagande läggs på våra axlar (flämtar och sniffar). (160328)

Förutom frosseriet i populärkulturella fenomen (Rumble Baby, Oscar Zia, melodifestivalen, Youtube, Daniel Norberg, Melodifestivalenparodier) börjar jag dessutom beklaga mig över min mänskliga tillvaro, vilket också är intressant eftersom studien syftar till att undersöka just det: människans och omgivningens relation. Men det intressanta är inte det jag säger, utan själva det faktum att jag skapar en *feedback loop* till studiens utgångspunkter, medan den ännu pågår. Rent innehållsligt (vad jag i det här fallet menar är en del av subjektets röst) finns det en tendens här till att hålla den röda tråden i undersökningen, som när jag säger att ”Nu ska jag gå här lite på plan mark; knyta ihop säcken lite” (160331). Lösa trådar har ingen upphöjd position i det berättande som människan säger sig utöva (och därmed påstår sig ha monopol på).

We must, Serres insists, quell the prophetic instinct to project the end of the story from its beginning, as if a single intention held together its disparate parts, and instead force ourselves to think of a repetition or rule without finality and without anthropomorphism. (Watkin 2015:172)

PROJEKTET

Rörelsekulturer såsom t.ex. vindsurfing beskrivs ibland som risk- eller äventyrsidrotter. Anledningen till att man ägnar sig åt sådana förklaras biologiskt med att det skulle finnas en speciell gen som betingar detta, eller, psykologiskt med att man i dem har goda chanser till s.k. ”flow”-upplevelser, d.v.s. tillstånd där utmaningens nivå är perfekt anpassad till ens förmåga (och med en känsla av att allting är möjligt). Här försöker jag ge detta tillstånd ett filosofiskt namn. Serres menar att vi måste återge den Stora Berättelsen retrospektivt, linjärt och med en ”kvasi-nödvändig” disposition, d.v.s. en illusion av att ett ofrånkomligt skeende. I själva verket är berättelsen ”prospektiv”, d.v.s. oviss under sin gång. Kan vi byta prefix och kalla det rörliga subjekt som inte har tid och möjlighet till rationalitet (och som talar utan *logos*) ett ”projekt”?

Den etymologiska betydelsen av projekt, ”det som kastas framåt”, harmonierar med de ovannämnda biologiska eller psykologiska förklaringarna av nya sporter. Människan som projekt – här främst i den etymologiska meningen av något som kastas fram, men eventuellt möjligt att koppla till den mer samtida förståelsen av någonting som behöver

drivas för att kunna tillfredsställa ett visst behov (och då inte minst i förhållande till utvecklandet av en icke-antropocentrisk humanism *a la* Serres) – är någonting som tillkommer i rörelse som omgivningen tvingat fram.

Jag vågar inte riktigt springa så snabbt nu, för jag känner att min sula har fått lite tång och väta på sig. Så att jag lufsar mer nu för att jag inte ska skada mig. Kanske kommer jag att utöka min tekniska repertoar med skydd. Jag har lite mindre... lite färre antal plagg på mig idag. Min Craft-skaljacka med Linnéuniversitetet-loggan ytterst. Men ändå lite så cool grungig, med håliga jeans, Fred Perry-d-o-joooooor. Shit. Oh my god, jag är nästan nere i vattnet. Här börjar... Det här är ju som att man kan... (160331)

Foto: Kalle Jonasson

Bragt ur fattningen blir subjektet oförmöget att formera hela meningar och adrenalinpåslaget från det skarpa läget vittnar om en intensiv närhet till vågbrytarna. Medvetenheten om den egna kroppen och materialiteten och symboliken i min utrustning accentuerar ytterligare kontrasten mellan subjektet och projektet. Upphetsad av intensiteten i framkastandet verkar det som att jag förstår att jag precis har varit med om något som jag hade hoppats att få uppleva i experimentet. Subjektet tar raskt kommandot igen med sina tirader fulla med metaforer, referenser och reflektioner.

Man kan liksom se att stenarna erbjuder såna linjer; som motorvägar. Ni vet när man tar fel avfart. Och då kan man fan inte göra något annat än att följa den. Du måste köra där för att trafiken måste gå på – ”den oriktade rörelsen” [Bergstedt 2016], *if you will*. Den gör ju det! Det finns inget annat val än att rörelsen fortsätter. Om man har det som ontologisk utgångspunkt. Och då gäller det att följa med. Och i förhållande till kunskap och forskning, så är det ju... blir det ju en krock med... mot det som vi kallar avgränsning. Det man håller emot ANT [Latour

2015]... det där...avgränsningar. Hur långt ska man då gå? När vet man att en koppling inte har relevans för ens studie. Det kanske man inte riktigt kan veta. Eh, enligt Latour så är det lite tycke och smak. (160331)

Subjektet vill så gärna att tesen om att löpning på klippor kan ge upphov till dynamisk filosofisk reflektion i realtid ska stämma, men samtidigt är ”projektet” inte helt frånvarande. Innehållsligt finns säkert en viss relevans för studien och den problematik som den belyser, men det som är intressant är yttrandets disposition, som är av, vad jag menar, projektiv karaktär. Analys, diskussion, tidigare forskning, teori, problem, metod och litteraturlista läggs alla ut på en gång (jfr. med begreppet ”rhizom” i Deleuze & Guattari 1987). Om subjektet står för innehållet, är det projektet som står dispositionen. Detta är vad Watkin (2015:177) menar med att ekomethexis alltid ”kommer till festen” före ekomimesis. Detta är också representativt för den kritik Bogost (2010) riktar mot ”brandslangsmetafysik”, nämligen att den misslyckas med att registrera att det är mekanismen bakom flöden (vare sig vi talar om vatten eller processer) som är det intressanta. Projektet är den position man intar i – samt bidrar med till – den Stora Berättelsen när den berättas.

INTERJEKTET

Och det här... Wohhh! Kommer liksom ett bräddjup, som en *fall-out* på en skatearena. Inte för att jag nånsin har behärskat fall-outen, men... Ja, så är det... är det nu, wouch, stenarna som berättar? Är det interjektionerna som är stenarnas punktuering av min löpning, eller? (160411)

När förflyttningens flöde blev avbrutet av stenarnas positioner, ytor eller stabilitet blir rösten genast annorlunda. Det är inte bara bruket av interjektioner som vittnar om omgivningens påverkan på förflyttningen utan också att ord från övriga ordklasser antar karaktären hos en interjektion. När jag ovan talar om mina ”Fred Perry-d-o-joooooor” är detta exempel på en utsaga från det som jag kommer att kalla ”interjektet”. När ett *subjekt* kastas fram av omgivningen blir det till ett *projekt* som när det i detta tillstånd talar blir ett *interjekt*. Denna trestegsraket visar dels hur människan ofrånkomligen är en del av den Stora Berättelsen, dels hur språket föddes.

A four-stage rocket launches the birth of language, the emergence of the ego and the dawn of narrative which, in telling their story, forms and creates them but forgets their origin: first it bursts from heat and white noise; from this brouhaha to the first signals; then from these to feeble melodies; finally from these to the first vowels... Noise, call, song, music voice... come before the basic form of enunciation, before the language of story. (Serres i Watkins 2015:174-175)

Transkriptioner som ”f-ö-r-nämligt cykelnät” (160328), ”s-o-m f-ö-r a-t-t ta bort det märkliga i att jag springer på klippor och pratar” (160328), ”rrrrebelliskt” (160331) och ”ytan av små stenar ovanpå de stora stenarna är livsfarlig” (160411) betecknar det som jag här i analysen kallar interjektets yttringar. De två senare uttagorna torde anses vara mer *hi-fi* än de förra (vars bindestreck, som ju inte uttalas, gör dem mer *lo-fi*) (jfr Latour 1999). Vokalerna kommer före uttal, före språk, och före det mänskliga subjektets berättelse. När vi är i rörelse – inte minst i olika idrotter – är vi nära denna förspråkighet.

Foto: Kalle Jonasson

Problemet är dels hur vi ska återge det, dels vad det kan bidra med i vår förståelse av människan, omvärlden och språket. ”Surfer journalist Mike McGinty says that he doesn't need 'paper and ink' to capture the affects of surfing; he needs 'elongated vowel sounds and exaggerated hand movements'.” (Booth 2012:14)

Interjektets yttringar är förstahandskällor från människans bidrag till den Stora Berättelsen. Röster som spelas in när deras vär(l)dkroppar är i rörelse är vitala utsagor om existensens förutsättningar. Vokaler och interjektioner kopplar direkt upp mot Berättelsen och visar därtill hur vi är en avknoppning från den. I vardagskommunikation och kanske i synnerhet i idrottssammanhang – såväl bland supportrar och kommentatorer, som bland coacher och utövare – frodas denna yttrandepraktik, där den i forskningssammanhang är helt frånvarande. Om yttranden inte ”betyder” något har de svårt att kvalificera som relevanta utsagor om våra livsförutsättningar.

Jo, men jag funderade på det här om man skulle kunna kalla det för en shoutcast [OBS, felaktig benämning. ”Let's play” är den korrekta benämningen]. Alltså, ni vet när... spel... Såna som spelar dataspel filmar när de spelar en bana och talar under tiden. Då är det också att man reagerar på de här... interjektionerna är många om det händer något. Om det dyker upp något oväntat. Kanske, deterritorialisering [Deleuze & Guattari 1987]. Så kommer det så här: *No, oh man! No, no, don't do that, ohhh! Oh, I hate you. Ah, next time. Man, this is the worst puzzle game ever!* Typ så låter det. PewdiePie är ju... har ju gjort det till en konstform och livsföring med sina [snabbt uttalade p.g.a snabbt fotarbete] 47 miljoner tittare. (160331)

”Let’s play” är en allt viktigare medial genre i samtidens digitala kultur. Svenska PewDiePie är den mest kända av alla dem som sysslar med detta. Upplägget är enkelt: Spela in ljud och bild när du spelar dataspel och samtidigt kommenterar. Det finns program som samtidigt filmar dig själv och skärmen där du spelar. Det är inom ramen för speltestning som genren kommit att expandera. I utdraget ovan liknar jag min egen metod för att locka fram posthumana yttringar vid ”Let’s play”. Det är som om sportkommentatorn själv blivit föremål för prövningen som hon är satt att beskriva. Resultatet är en vital, interjektionsfylld ström av känslor. Förutom att det markerar en närhet till omgivningen i och med inbäddningen i den Stora Berättelsen, skulle det kunna vara givande för den som behöver utveckla sin känsla av tillhörighet till och meningsskapande i världen att låta sitt interjekt komma till tals.

SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Denna studie har undersökt om och hur kroppen som undersökningsinstrument i posthumanistisk forskning kan bidra till att balansera vissa problem som identifierats inom denna teoribildning. Dessa problem kan formuleras som frågeställningar som berör såväl epistemologi (Hur kan man ge röst åt det icke-mänskliga? Vilken är kroppens roll i detta röstgivande?) och ontologi (Vilka nackdelar finns det med att använda vatten som metafor? Hur kan man förstå en människa i rörelse som ett undersökningsinstrument? Vad kännetecknar de yttranden som kommer från en människa i rörelse?) som etik (Hur kan man tona ner människan som allenarådande subjekt med tolkningsföreträde på hur världen kan förstås och beskrivas utan att helt radera henne från redogörelsen?) och retorik (Vad finns det för alternativ till bruket av metaforer och Latour-Litanior – d.v.s. uppräknade av heterogena element som det som utgör fenomen – inom posthumanistisk forskning?).

För att kunna adressera dessa problem arrangerades undersökningen som ett experiment som gick ut på att jag sprang på vågbrytare samtidigt som jag spelade in mitt tal. Den teoretiskt informerade metoden för detta konstruerades utifrån ett möte mellan ”amfibisk antropologi” (ten bos, 2009), ”ekonarrativ” (Watkin 2015) och ”autoetnografi/suggestiv etnografi” (Ellis och Bochner 2006). Analysen skedde genom att gruppera mina yttringar under tre rubriker som alla på något sätt berör mötet mellan omgivningen och människan: *subjektet*, *projektet* och *interjektet*. Dessa diskuterades i förhållande till centrala begrepp inom ekonarrativitet (Watkin 2015), såsom ”den Stora Berättelsen” (universums eget berättande) och ”ekomethexis/ekomimesis” (olika former av naturskrivande).

Rapporten börjar med reservationer mot vatten som en fruktbar tankefigur för posthumanismen. Som impregnering mot detta presenterade jag amfibisk antropologi och operationaliserade den samma genom att välja en strategisk plats för ett filosofiskt experiment på de stora stenar som vågbrytarna längs med våra stadskuster utgörs av. Sett till kritiken mot vatten som demonstrationsmaterial är experimentet misslyckat. Enligt instrumenten - smartphone, headset, analytiska begrepp och den kroppsliga talappara-

ten - gav den symboliska närvaron av vatten ingen bestående effekt på mina yttranden. Enligt Watkin (2015) kan man med Serres angreppssätt överbrygga gränsen mellan det symboliska och materiella, vilket var min avsikt med val av plats (vågbrytare) och aktivitet (talande löpning). Att det var svårt att säga något om vattnets inverkan på studien kan ha att göra med att Serres bruk av *metonym* (”vågbrytarna är en liten del av den Stora Berättelsen”) istället för metafor (”vågbrytarna kan ses som en liknelse av mötet mellan natur och kultur”) inte aktiverades av operationaliseringen (spela in tal springandes på vågbrytare). Detta i sig kan ha att göra med att Serres ansluter till den Stora Berättelsen retrospektivt, medan min tillnärmning skedde projektivt/prospektivt (i linje med Berättelsens egen karaktär). Att påstå att universum bryr sig ringa om uppdelningen mellan natur och kultur är nog ingen överdrift.

Av vattnets alla möjliga kvaliteter var det just dess hotfullhet som framträdde i materialet. Våta stenar och uppspolad tång var riskfaktorer som härrörde från detta element. I mina transkriptioner gör sig havets vågbrus bara påmint en gång, vilket åtminstone delvis kan förklaras av att en högre sjö hade inneburit en högre halkrisk (och därmed helt fått mig att avstå från att springa). Överlag talar jag lite om hav, vatten och vågor, men det finns en respekt de få gånger jag gör det: ”Oj, nu drar jag ner mot havet här. [...] Oh my god, jag är nästan nere i vattnet” (160331). RunKeeper-applikationen skapade förvisso kartor över mina rutter och om jag någon gång framstod som ontologisk amfibie var det när det tjocka röda strecket som symboliserade löpningens sträckning helt plötsligt befann sig ute i vattnet. Något liknande skedde när jag satte fast min Smartphone på armen för att filma turen, men bara lyckades fånga havshorisonten som guppade upp och ner.

Sett med de begrepp som experimentet mynnar ut i myntandet av, skulle man ändå kunna säga något litet om vattnet som det posthumanistiska elementet *par preference*. När projektet kastas fram mot vattnet uppfattas det senare som hotfullt och det är *interjektet* (”Oj”, ”Oh my god”) som är först på plats för att berätta för subjektet som aldrig tackar nej trots att hon ”ständigt kommer tvåa till partyt” (Watkin 2015:177, min översättning). ”Nu drar jag mot havet” säger subjektet, ”jag är nästan nere i vattnet”. Subjektet kommer alltid snart. Om subjektet är ”underkastat” (vilket ordets etymologi medger) något är det rädslan att missa en tilldragelse. Tyvärr är det också underkastat det faktum att det aldrig själv har koll på att något sker och är därför beroende av sina kontakter - projektet och interjektet. Yttringen ”Och där var det tång. Inte gå på tång. Aldrig gå på tång. Där fick jag liksom.” (160331) är subjektets översättning av interjektets utsagor. Men förmaningen är faktiskt också riktad till projektet med en önskan om att det inte längre ska bjuda in hit. Mycket mer än mot den glittrande dyningen riktas mitt tal mot det som finns förborgat i minnet (och på land) i form av upplevelser med familj och vänner.

Oup! Där ramlade jag. Mycket tång här. Fick liksom sätta foten bakom. När jag sprang så fick jag foten bakom den andra. Fast vertikalt. Ungefär som när jag och Ecke var på en annan kuststräcka i Isle of Wight. (160331)

Justeringen av kroppsställningar som den fortlöpande kontakten med det ojämna underlaget innebar aktiverade glömda tilldragelser. I utdraget ovan rörde det sig om ett danssteg som jag och min barndomsvän övade in som språkreselever på ett diskotek på Isle of Wight för ett kvarts sekel sedan. Steget gick ut på att vi ställde oss bredvid varandra, tittandes i samma riktning, för att på given signal flytta det ben som stod längst från den andre genom att böja på knät och vrida kroppen bakåt i en båge mot den andre. Foten skulle fortsatt hållas i nittiogradig vinkel gentemot smalbenet så att sulorna på våra fötter kunde mötas bakom oss och i rät linje med det stillastående benet framför. Mitt diskodansande tonårsjag är givetvis innehållsligt ovidkommande i sammanhanget. Vad som är viktigt är det kroppsliga arkiv över vår medverkan i den Stora Berättelsen som öppnas av projektet, d.v.s. den av omgivningen framkastade människokroppen, och vad vi kan lära oss av detta. För det första rör sig kroppen lättare i detta arkiv än vad ord låter medge (givet att detta till synes enkla steg som tar en halv sekund att utföra kräver 71 ord för att beskriva). För det andra medger kroppens access till detta arkiv omedelbar färd i tid och rum. Kan vi här tala om ett *telejekt*, i meningen ”avståndskastning” (d.v.s. både i form av från fjärran inkommande kast och ett kastande av något till fjärran)? Inte minst i förhållande till telefonens tendens att punktera mina yttringar och att distribuera mina turer ut i vattnet.

Att spela in utsagor yttrade i rörelse är ett tillskott till den posthumanistiska undersökningsrepertoaren som överbryggat avståndet mellan subjekt/objekt, natur/kultur, människa/ickemänniska och symbol/materia. Demosthenes frekventerar, med andra ord, fortfarande ”alltinget” (Latour 2004), alltjämt skrikandes i sitt headset med önskan om att göra politisk skillnad.

REFERENSER

- Barad, K. (2007). *Meeting the universe halfway. Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Durham, N.C.: Duke University Press
- Bergstedt, B. (2016). Att bli till i mångverklighet. Ett posthumanistiskt perspektiv. i Lorentz, H. & Bergstedt, B. (red.) *Interkulturella perspektiv. Pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer*. Lund: Studentlitteratur
- Bogost, I. (2010). Process vs. Procedure. Konferensbidrag framlagt vid *The Fourth International Conference of the Whitehead Research Project*. <http://bogost.com/downloads/Bogost%20-%20Process%20vs.%20Procedure.pdf> [tillgänglig 160908]
- Bogost, I. (2012). *Alien phenomenology, or, What it is like to be a thing*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Booth, D. (2012). Seven (1 + 6) surfing stories. The practice of authoring. *Rethinking History* 16
- ten Bos R. (2009). Towards an amphibious anthropology. Water and Peter Sloterdijk. *Environment and Planning D: Society and Space* 27
- Buchanan, I. (2014). Ephemeral Coast. I Jeffery, C. (red.) *Ephemeral Coast, S. Wales*. Brooklyn, N.Y. Punctum Books

- Ceder, S. (2015). *Cutting through water. Towards a posthuman theory of educational relationality*. Diss. Lund: Lunds universitet
- Deleuze, G. & Guattari, F. (1987). *A thousand plateaus. Capitalism and schizophrenia*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Deleuze, G. (1995). *Negotiations, 1972-1990*. New York: Columbia University Press
- Ellis, C. & Bochner, A. (2006). Analyzing Analytic Autoethnography. An Autopsy. *Journal of Contemporary Ethnography* 35
- Haraway, D. (2008). *When species meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Jonasson, K. (2010). *Klungan och barndomens sociala rum. Socialt gränsarbete och figurationer i rastfotbollen*. Licentiatavhandling Malmö: Malmö högskola
- Jonasson, K. (2011). Ett alternativ till kritik? Om parkour, Michel Serres och ”konsten att spåra”. I Tolvhed, H. & Cardell, D. (red.) *Kulturstudier, kropp och idrott. Perspektiv på fenomen i gränslandet mellan natur och kultur*. Malmö: Idrottsforum.org
- Jonasson, K. (2013). *Sport has never been modern*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet
- Jonasson, K. (2014). Unpacking competition. On the possibilities of a minor sport. *Emotion, Space and Society* 12 (2)
- Jonasson, K. (2015). Modern sport between purity and hybridity. I Carlsson, B. & Hedenborg, S. (red.) *The social science of sport. A critical analysis*. London: Routledge
- Jonasson, K. (2016). Broadband and circuits. The place of public gaming in the history of sport. *Sport, Ethics and Philosophy* 10 (1)
- Lahiri-Dutt, K. (2014). Beyond the water-land binary in geography. Water/lands of Bengal re-visioning hybridity. *ACME* 13
- Latour, B. (1993). *We have never been modern*. Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press
- Latour, B. (1999). *Pandora's hope. Essays on the reality of science studies*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press
- Latour, B. (2004). Why Has Critique Run out of Steam? From Matters of Fact to Matters of Concern. *Critical Inquiry* 30
- Murdoch, J. (2006). *Post-structuralist geography. a guide to relational space*. London: SAGE
- Serres, M. & Latour, B. (1995). *Conversations on science, culture, and time*. Ann Arbor: Univ. of Michigan Press
- Serres, M. (2007). *The parasite*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Watkin, C. (2015). *Michel Serres' Great Story. From Biosemiotics to Econarratology*. *SubStance* 44

BILDMATERIAL

Foto på sida 66 av Kalle Jonasson